

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Διονύσης Γ. Δρόσος*

Η πανδημία ως ουδέτερος παράγων και ως καταλύτης

Σχόλιο με αφορμή την παρέμβαση του Alain Badiou†

Η καθαρή σκέψη του [Badiou](#) θέτει μια υγιή βάση για να σκεφτούμε συλλογικά την κατάσταση της παγκόσμιας πανδημίας και κυρίως τη νέα συνθήκη κοινωνικού και πολιτικού βίου που αναδύεται για την επόμενη μέρα.

Προσωπικά θεωρώ ότι οι βασικές προϋποθέσεις για αυτή τη συζήτηση, [όπως εύστοχα τις θέτει ο Γάλλος φιλόσοφος](#) μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Αποκλεισμός κάθε «αποκαλυπτικής» ρητορικής, θρησκευτικού, μαγικού ή κοσμικού συνωμοσιολογικού τύπου• η εξήγηση και η θεραπεία της νόσου είναι αρμοδιότητα της επιστήμης και μόνον. Να αποκαταστήσουμε τον ορθό λόγο στα δικαιώματά του και να μην παραδοθούμε στη δεισιδαιμονία και τον σκοταδισμό.
- Διάκριση της φυσικής και της κοινωνικής/ιστορικής διάστασης.
- Ανάδειξη της αντινομίας ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση της αλληλουχίας παραγωγής και κατανάλωσης αφενός και την κρατική διαχείριση σε εθνικο-κρατικό επίπεδο αφετέρου.

* Καθηγητής Φιλοσοφίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

† Badiou, Alain, *Σχετικά με την επιδημική κατάσταση*, Μετάφραση Διονύσης Γ. Δρόσος, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2020 – Διαθέσιμο στο : <https://poulantzas.gr/yliko/alain-badiou-schetika-me-tin-epidimiki-katastasi/>

- Κατανόηση της αναγκαιότητας των εκτάκτων μέτρων έναντι όλων των πολιτών (περιορισμός της κυκλοφορίας), αλλά και την, κατά παρέκκλιση του «κανόνα», επιβολή μέτρων στο κεφάλαιο, ως όρο για αποφευχθεί μια «στρατηγική καταστροφή».

Με αυτά δεδομένα, ίσως θα ήταν σκόπιμο να συζητηθούν παραλλαγές και ενδεχομένως τροποποιήσεις επί μέρους εκτιμήσεων, βάσει της πέραν της Γαλλίας εμπειρίας.

1. Είναι ορθό ότι ο ιός καθαυτός – η ένας πόλεμος καθαυτός – δεν επιφέρει «αξιοσημείωτες πολιτικές συνέπειες». Ωστόσο ιός «καθαρός» και «απομονωμένος», μόνο υπό τις ειδικές συνθήκες του επιστημονικού εργαστηρίου μπορεί να εντοπιστεί. Εκτός εργαστηρίου δεν ενεργεί παρά μόνον υπό αναμειγμένη μορφή. Πουθενά δεν βιώνονται οι «φυσικοί καθορισμοί» της πανδημίας, παρά μεσολαβούμενες από «πολιτικούς καθορισμούς». Ακόμα και η επιστημονική διεργασία (πρόβλεψη, διαχείριση, θεραπεία) δεν λειτουργεί ερήμην «πολιτικών καθορισμών». Αυτός είναι ο λόγος που, όπως επισημαίνει ο Chomsky, ενώ οι επιστήμονες επεσήμαναν με επιμονή τον κίνδυνο πανδημίας μετά την επιδημία του SARS, που είχε προκληθεί από κοροναϊό επίσης το 2003 και ενώ είχαν προχωρήσει στην ανάπτυξη εμβολίων, η έρευνα δεν προχώρησε πέρα από το προ-κλινικό επίπεδο, διότι δεν ήταν οικονομικά κερδοφόρα. Αν λοιπόν είναι ακριβές ότι καμία πολιτική δύναμη δεν είχε προβλέψει την πανδημία, δεν είναι εξίσου ακριβές ότι «κανείς» δεν την είχε προβλέψει. Η επιστήμη την είχε προβλέψει, αλλά η επιστήμη δεν ενεργεί έξω από το καπιταλιστικό μάνατζμεντ ούτε βεβαίως λαμβάνει αποφάσεις και μέτρα. Και αυτό που την εμποδίζει είναι ακριβώς οι «πολιτικοί καθορισμοί» για τους οποίους κάνει λόγο ο Badiou και οι οποίοι καθορισμοί δεν περιορίζονται ασφαλώς στις βραχυπρόθεσμες μικροπολιτικές αποβλέψεις του α ή του β πολιτικού προσώπου ή κομματικού μηχανισμού, αλλά αναφέρονται στους γενικούς όρους αναπαραγωγής ενός συστήματος όπου η παραγωγή δεν υπηρετεί τις ανάγκες των ανθρώπων, αλλά το κέρδος.

2. Πολύ ορθά επισημαίνει ο Badiou ότι οι έκτακτες διαχειριστικές πρωτοβουλίες του Κράτους υπό ανάλογες συνθήκες, υπηρετούν ακριβώς τη μακροπρόθεσμη στρατηγική αυτής της αναπαραγωγής. Επειδή όμως η διαχείριση αυτή γίνεται σε εθνικό επίπεδο, ενώ η πανδημία είναι παγκόσμια – όπως παγκόσμια είναι και η οικονομία που διευκόλυνε την ταχύτατη διάδοσή της – αυτό σημαίνει ότι οι «πολιτικοί

καθορισμοί» ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Θυμωμένος με τους αριστεριστές, ο Badiou ισχυρίζεται πως ο Μακρόν διαχειρίζεται την κρίση όχι χειρότερα από οποιονδήποτε άλλον πολιτικό ηγέτη. Και μάλλον δεν έχει άδικο, διότι αν έστρεφε το – μάλλον πολύ εστιασμένο στη Γαλλία – βλέμμα του λίγο πιο νοτιοανατολικά, θα έκανε ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Θα έβλεπε ότι στην Ελλάδα, οι ομοταγείς του Μακρόν πολιτικές δυνάμεις ποτέ δεν τόλμησαν ούτε σε επίπεδο ρητορικής παραχώρησης να δηλώσουν, όπως ο Μακρόν, ότι υπάρχουν αγαθά τόσο αναγκαία για το κοινωνικό σύνολο, ώστε δεν μπορούν να αφηθούν στις δυνάμεις της αγοράς. Η ορθή κατά τα άλλα παρατήρηση ότι οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές δυνάμεις δεν έγιναν εξαίφνης «φιλο-προνοιακές», δεν έχει κανένα νόημα στην περίπτωση της χώρας μας, όπου κανείς δεν θα είχε λόγο να υποσιάζεται κάτι τέτοιο. Αντιθέτως μάλιστα. Δεν γίνεται η παραμικρή κίνηση για την ενίσχυση της δημόσιας υγείας, της οποίας η υποβάθμιση και δυσφήμιση συνεχίζεται, προικοδοτείται δε απροσχημάτιστα η ιδιωτική, παρά την παταγώδη αποτυχία της να αντιμετωπίσει την κρίση. Αφήνεται χωρίς εξοπλισμό το εναπομείναν και άθλια αμειβόμενο νοσηλευτικό προσωπικό, το οποίο εκτίθεται έτσι σε θανάσιμο κίνδυνο, δεν εφαρμόζεται η γραμμή του ΠΟΥ για γενικευμένα τεστ και χαρίζονται 32 εκ. στα μονοπωλούμενα από το καθεστώς ΜΜΕ και στους αυλοκόλακες «διανοούμενους» ώστε να «ιστορηθεί» η αγιογράφηση του «μεγάλου τιμονιέρη» που έχουμε την «ευλογία» να μας κυβερνάει και να φιμωθεί και σπλωθεί κάθε φωνή από τον κόσμο της επιστήμης και της δημόσιας υγείας που δίνει καθημερινά μάχη στην πρώτη γραμμή, για να εισπράξει υποκριτικά και ναρκισσιστικά χειροκροτήματα. Ιδού λοιπόν μια άρθρωση «φυσικών» και «πολιτικών» καθορισμών, όπου η κρίση της πανδημίας δεν αντιμετωπίζεται ως έκτακτη συνθήκη, όπου το Κράτος αναλαμβάνει την προάσπιση του γενικού συμφέροντος και την επιβάλλει και στις άρχουσες τάξεις χάριν του δικού τους μακροπρόθεσμου συμφέροντος, αλλά αντίθετα, η κρίση αντιμετωπίζεται ως «ευκαιρία» για την εκβιαστική επιβολή μέτρων στην υπηρεσία βραχυπρόθεσμων, ενίοτε δε και άμεσα διαπλεκόμενων ιδιωτικών συμφερόντων.

3. Ως προς το τελευταίο, θα ήταν μάλιστα εν πολλοίς άστοχη μια στενά αντινεοφιλελεύθερη ρητορική. Ούτως ή άλλως, στην ελληνική, βαλκανική εκδοχή του, ο «νεοφιλελευθερισμός» δεν σήμαινε ποτέ τίποτε πέρα από διαπλοκή, απ' ευθείας αναθέσεις, «δουλίστσες» για εαυτούς και ημετέρους και λοιπούς συγγενείς, με λίγα λόγια όχι ανεμπόδιστη εκδίπλωση, αλλά ματαίωση του ανταγωνισμού. Αλλά και διεθνώς, ο νεοφιλελευθερισμός έχει χρεοκοπήσει ήδη από το 2008 και ο κυρίαρχος

νεοσυντηρητισμός, ωστόσο, συντηρεί από τη νεοφιλελεύθερη κληρονομιά, την ιδεολογική αποθέωση του «πρώτα εγώ», όπως συνοψίζει την ιδεολογική ταυτότητα του καιρού μας ο ίδιος ο Γάλλος στοχαστής. Έχουμε πλέον ένα κράτος εξόχως παρεμβατικό, όχι όμως μια παρεμβατικότητα του τύπου της προνοιακής συναίνεσης των 30 «ένδοξων χρόνων» του καπιταλισμού. Εδώ ακριβώς είναι που αναδεικνύεται η σημασία της κατ' εξοχήν *πολιτικής* διαχείρισης της πανδημίας. Διότι πέραν της οικονομικής διαχείρισης της πανδημίας, ανοίγει και ένα άλλο ολισθηρό πεδίο, όπου ενδέχεται να παγιωθούν πρακτικές επιτήρησης πιο προχωρημένου επιπέδου από αυτό που βιώνουμε ήδη στο πλαίσιο της τρέχουσας βιοπολιτικής. Ο Μιούνγκ Τσουλ Χαν επισημαίνει με σαφήνεια τους κινδύνους αυτούς, όπως η παρακολούθηση από την κυβέρνηση ακόμα και της θερμοκρασίας και της πίεσης των πολιτών. Και η δυνατότητα αυτή θα αξιοποιηθεί αναλόγως των πολιτικών καθορισμών και συσχετισμών.

4. Όπως επίσης θα αξιοποιηθούν τα πορίσματα από αυτό το παγκόσμιο *πείραμα* που πραγματοποιείται στις μέρες μας, όπου ο μισός πληθυσμός του πλανήτη είναι κλεισμένος στα σπίτια του – εάν έχει σπίτι. Δεν είναι ασφαλώς η πρώτη επιδημική κρίση που μαστίζει τον πλανήτη, άλλο αν η αυτάρεσκη Δύση την μεγιστοποιεί αφού αυτή τη φορά δεν αφήνει την ίδια στο απυρόβλητο. Έχει δίκιο εδώ ο Badiou. Ωστόσο, ο κατ' οίκον περιορισμός τόσο μεγάλων αριθμών, δεν είναι κάτι τόσο συνηθισμένο. Τι σημαίνει αυτό για την ήδη προχωρημένη και εμπεδωμένη από καιρό συνθήκη εξατομίκευσης και απομόνωσης, για τον εγκλεισμό στο εγώ, για την απίσχναση της ίδιας της ατομικής προσωπικότητας, όταν ψηφιοποιούνται οι δεσμοί με τον «άλλον»; Ποιες οι επιπτώσεις στις ενδο-οικογενειακές σχέσεις; (Κατά κανόνα δεν είναι χωριστά άτομα που κλειδώνονται σπίτι, αλλά οικογένειες που πρέπει να διαχειριστούν μια νέα οικονομία των εσωτερικών τους ισορροπιών). Διαδικασίες που ήδη βρισκόμαστε βαθιά στα γρανάζια τους, παροξύνονται υπό τις συνθήκες του πραγματικού πλέον και όχι φαντασιακού ή συμβολικού αυτό-εγκλεισμού μας. Θα αναζητήσει η ανάγκη για κοινωνικότητα νέους δρόμους; Θα επινοηθούν νέες χρήσεις για το διαδίκτυο; Θα ολοκληρώσουμε πειθήνια την υπαγωγή μας σε ένα μεταμοντέρνο ψηφιακό πανοπτικόν;

Όχι στον μακρινό – πόσο πλέον; – τρίτο κόσμο, αλλά στην καρδιά της Ευρώπης, στην Ουγγαρία, η πανδημική κρίση αξιοποιείται ως καλή «ευκαιρία» για αναστολή της θεσμικής

λειτουργίας του Κοινοβουλίου και απεριόριστη συγκέντρωση εξουσιών στο εκτελεστικό. Οι πολύ χαλαρές αντιδράσεις της ΕΕ δεν είναι καλό σημάδι για το μέλλον της δημοκρατίας, των δικαιωμάτων και ελευθεριών στην ίδια την γεωπολιτική περιοχή που έχει – καλώς ή κακώς – συμβολοποιήσει τις αξίες αυτές ως αδιαχώριστες από τον πολιτισμό της. Και τι απομένει από την ΕΕ, μετά τον οικονομικό εθωτισμό της Γερμανίας – πάλι η Γερμανία, πάντα η Γερμανία – και των δορυφόρων τους στην άρνηση και της στοιχειώδους αλληλεγγύης προς «εταίρους» και τη βουλιμία να αντληθούν οικονομικά κέρδη και στρατηγικά πλεονεκτήματα και από την πανδημία; Ποιο πεδίο δόξης λαμπρό ανοίγεται για τους εθνικισμούς σε όλη τη Δύση;

Όλα τα διακυβεύματα αυτά ίσως μας δείχνουν πως όσο πρέπει να απορρίψουμε την «αποκαλυπτικού» τύπου καταστροφολογία, άλλο τόσο θα πρέπει να είμαστε σκεπτικιστές ως προς την «ουδετερότητα» της πανδημικής κρίσης, ακριβώς για τον λόγο ότι αυτή δεν μπορεί εν τοις πράγμασι να απομονωθεί από τους «πολιτικούς καθορισμούς» της. Ίσως θα πρέπει να δούμε την κρίση αυτή όχι ως κάτι «ουδέτερο», αλλά ως *καταλύτη*. Δεν μοιάζει να είναι μια «αδρανής» και «ουδέτερη» ουσία, αλλά μάλλον ένας *καταλύτης* που μπορεί να διευκολύνει την ενεργοποίηση παραγόντων που αλλιώς θα έμεναν ανενεργοί ή να επιταχύνει διαδικασίες που αλλιώς θα κινούνταν πολύ πιο αργά. Νομίζω άλλωστε ότι και στα ιστορικά παραδείγματα που επικαλείται ο Badiou, τα υποκείμενα που παρήγαν πολιτικές συνέπειες, το έκαναν διότι αντιμετώπισαν την κρίση της εποχής τους όχι βεβαίως ως ακατάλυτη αιτιοκρατική αλυσίδα ούτε όμως ως ουδέτερη σταθερά, αλλά ως *καταλύτη*. Και σήμερα, οι πολιτικές δυνάμεις που κατ' εξοχήν αντιστρατεύονται τα πολιτικά προτάγματα του Badiou, αυτό ακριβώς κάνουν. Καλό είναι να αξιοποιήσουμε τον εγκλεισμό μας για να μελετήσουμε και να σχεδιάσουμε το απώτερο μέλλον. Ωστόσο, εκείνοι που αντιμετωπίζουν *ήδη* την κρίση αυτή όχι ως *ουδέτερο* παράγοντα αλλά ως *καταλύτη* κοινωνικών και πολιτικών ανακατατάξεων, έχουν από τώρα το πάνω χέρι όσον αφορά τις εξελίξεις στο άμεσο και μεσοπρόθεσμο μέλλον τουλάχιστον.